

УДК 378.016:34(043)

ЗМІСТ ДІЯЛЬНОСТІ СОЦІАЛЬНОГО ГУРТОЖИТКУ

Літяга І.В., к. пед. н.,
доцент кафедри соціальних технологій
Житомирський державний університет імені Івана Франка

У статті розглядається сутність та специфіка діяльності соціального гуртожитку в контексті вивчення дисципліни «Вступ до спеціальності та система служб соціальної роботи» студентами-першокурсниками, що дасть їм можливість сформулювати правильне розуміння обраної спеціальності та перспективні погляди на неї.

Ключові слова: соціальна робота, соціальний працівник, соціальний гуртожиток, етичний кодекс, функції, методи, форми соціальної роботи.

В статье рассматривается сущность и специфика деятельности социального общежития в контексте изучения дисциплины «Вступление в специальность и система служб социальной работы» студентами-первокурсниками, что даст им возможность сформировать правильное понимание выбранной специальности и перспективные взгляды на нее.

Ключевые слова: социальная работа, социальный работник, социальное общежитие, этический кодекс, функции, методы, формы социальной работы.

Lityaga I.V. CONTENT OF THE ACTIVITY OF SOCIAL HOSTEL

The article deals with the essence and specificity of the activity of the social hostel in the context of studying the subject "Introduction to the specialty and system of social work services" by first-year students, which will enable them to form a correct understanding of the chosen specialty and perspective views on it.

Key words: social work, social worker, social hostel, ethical code, functions, methods, forms of social work.

Постановка проблеми. Сучасний розвиток суспільства характеризується стрімкими змінами економічної, політичної, соціальної та культурної сфер життя. На превеликий жаль, разом із цим швидко зросла кількість осіб, яких влаштовують у заклади всіх форм власності для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. Тому питання їх соціалізації є актуальним. І саме в умовах соціального гуртожитку можливим є надання їм допомоги у цьому напрямі. У межах вивчення дисципліни «Вступ до спеціальності та система служб соціальної роботи» студенти-першокурсники спеціальності «Соціальна робота» ознайомлюються з особливостями діяльності соціального гуртожитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Зміст діяльності соціального гуртожитку є предметом уваги багатьох дослідників (Л.П. Виговська, Л.С. Волинець, М.С. Доннік, І.В. Пеша, Ф.А. Сидорішин, Т.М. Тележенко та ін.).

Постановка завдання. Метою статті є аналіз змісту діяльності соціального гуртожитку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Поява соціальних гуртожитків у мережі спеціалізованих закладів та державного утримання молоді зумовлена виконанням соціальної політики держави щодо вирішення наслідків явищ біологічного та соціального сирітства. Соціальний

гуртожиток – заклад для тимчасового проживання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, віком від 15 до 18 років, а також осіб із числа дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, віком від 18 до 23 років [4, с. 248].

Гуртожиток створюється місцевим органом виконавчої влади або органом місцевого самоврядування за наявності необхідної матеріально-технічної бази, зокрема приміщень, які відповідають санітарним і гігієнічним вимогам. Утримання гуртожитку здійснюють за рахунок коштів місцевого бюджету, передбачених для виконання програм, спрямованих на розв'язання проблем дітей, жінок та сім'ї. Головна мета діяльності соціальних гуртожитків – створення умов для соціальної адаптації осіб, що в ньому проживають, та підготовки їх до самостійного життя.

Згідно з аналізом законодавчих документів щодо особливостей функціонування соціальних гуртожитків діяльність закладу спрямована на соціальну адаптацію шляхом формування активної життєвої позиції, засвоєння норм та цінностей суспільства, оволодіння молодими людьми навичками самостійного ведення господарства; влаштування на навчання з метою здобуття професії; допомоги у працевлаштуванні; формування навичок ефективної взаємодії з оточенням; сприяння вирішенню психологічних та соціальних проблем; формування навичок самостійного

прийняття відповідальних рішень; надання допомоги у подоланні соціальної та психологічної дезадаптації; формування навичок безпечної сексуальної поведінки; просвіти з питань усвідомленого батьківства; підготовки до створення власної сім'ї; зміцнення репродуктивного здоров'я; розвитку комунікативних навичок безконфліктного спілкування; планування молодими людьми своїх життєвих перспектив та їх реалізації; забезпечення житлом; організації змістовного дозвілля [1, с. 172] [3].

Основними принципами діяльності соціального гуртожитку є захист прав людини, гуманізм, законність, доступність послуг, конфіденційність, повага до особистості людини.

Гуртожиток має право:

- визначати форми та методи роботи за погодженням з органом, який його утворив;
- залучати на договірних засадах для надання соціальних послуг (консультацій, медичної допомоги) підприємства, установи, організації та фізичних осіб, зокрема волонтерів;
- використовувати згідно із законодавством для провадження своєї діяльності кошти міжнародної фінансової допомоги та міжнародні гранти.

До гуртожитку поселяються діти-сироти та діти, позбавлені батьківського піклування, а також особи з числа дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, віком від 18 до 23 років після завершення періоду перебування у відповідних закладах для таких дітей, дитячих будинках сімейного типу, прийомних сім'ях, припинення піклування, припинення договору про патронат, завершення строкової служби у Збройних Силах, відбуття покарання у вигляді позбавлення волі за умови відсутності у них житла або у разі, коли їхнє житло визнане в установленому порядку непридатним для проживання або не підлягає ремонту та реконструкції. Термін перебування – від шести місяців до трьох років. Зарахування до гуртожитку здійснюється згідно з наказом директора гуртожитку на підставі письмової заяви та за письмовим направленням місцевого органу виконавчої влади чи органу місцевого самоврядування, центру соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді за наявності паспорта або іншого документа, що посвідчує особу. Особи, що проживають у гуртожитку, мають право відвідувати приміщення загального користування; користуватися обладнанням, інвентарем гуртожитку та отримувати житлово-комунальні послуги; стати на соціальний квартирний облік та отримати соціальне житло.

Соціальний гуртожиток як комунальний заклад взаємодіє з різноманітними державними органами та установами, представляючи інтереси своїх мешканців та захищаючи їх права. Так, у співпраці з органами місцевого самоврядування та правоохоронними органами вирішуються проблеми забезпечення сиріт соціальним житлом, надається допомога в ремонті наявного житла, проводиться реєстрація. У закладах охорони здоров'я вони отримують медичну допомогу, профілактичні огляди тощо. Завдяки налагодженню взаємодії з обласним, міським та районними центрами зайнятості проводиться профорієнтаційна робота серед мешканців соціального гуртожитку, їм пропонуються робочі місця. Разом із навчальними закладами, де мешканці гуртожитку здобувають освіту, проводиться робота, спрямована на поліпшення відвідування навчання, мотивацію щодо отримання професії, створення умов для самореалізації. Співпраця з благодійними фондами, громадськими організаціями та волонтерами дає змогу отримати додаткові ресурси як для закладу, так і для самих дітей-сиріт, що мешкають у соціальному гуртожитку.

До завдань та обов'язків соціального працівника у гуртожитку належить:

- здійснення посередництва між установами, трудовими колективами, громадськістю;
- організація їх взаємодії, об'єднання зусиль із метою створення у соціальному середовищі умов для всебічного розвитку особистості, благополуччя у мікросоціумі;
- проведення соціально необхідної роботи з дітьми-сиротами та дітьми, позбавленими батьківського піклування, віком від 15 до 18 років, а також з особами з числа дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, віком від 18 до 23 років; спілкування у громаді за місцем проживання, мікрорайоні, сімейно-суспільних спільнотах, організація та здійснення соціального супроводу;
- залучення до співпраці щодо вирішення проблем зазначеної категорії клієнтів різних установ, громадських організацій, творчих спілок, окремих громадян;
- вплив на подолання особистих, міжособистісних конфліктів; дотримання педагогічної етики, повага до особистості, захист її від будь-яких форм фізичного або психологічного насильства, пропаганда здорового способу життя;
- постійне підвищення свого професійного рівня, майстерності, загальної культури.

Основні види соціальних послуг, що надаються соціальними працівниками гуртожитку:

1. Соціально-побутові послуги – забезпечення комунальними благами, м'яким та твердим інвентарем, здійснення соціально-побутового патронажу, виклик лікаря.

2. Психологічні послуги – надання консультацій з питань психічного здоров'я та поліпшення взаємин із навколишнім соціальним середовищем, застосування психодіагностики, спрямованої на вивчення соціально-психологічних характеристик особистості, з метою її психологічної корекції або психологічної реабілітації, надання методичних порад.

3. Соціально-педагогічні послуги – виявлення та сприяння розвитку різнобічних інтересів і потреб, розвиток навичок самостійного життя, організація індивідуального навчального, виховного та корекційного процесів, дозвілля, спортивно-оздоровчої, технічної та художньої діяльності тощо, а також залучення до роботи різноманітних закладів, громадських організацій, зацікавлених осіб.

4. Соціально-медичні послуги – консультації щодо запобігання виникненню та розвитку можливих органічних розладів особи, збереження, підтримка та охорона її здоров'я, здійснення профілактичних, лікувально-оздоровчих заходів, працетерапія.

5. Соціально-економічні послуги – задоволення матеріальних інтересів і потреб осіб, які перебувають у складних життєвих обставинах, що реалізується у формі надання натуральної чи грошової допомоги, а також допомоги у вигляді одноразових компенсацій.

6. Юридичні послуги – надання консультацій з питань чинного законодавства, здійснення захисту прав та інтересів осіб, які перебувають у складних життєвих обставинах, сприяння застосуванню державного примусу і реалізації юридичної відповідальності осіб, що вдаються до протиправних дій (оформлення правових документів, адвокатська допомога, захист прав та інтересів особи тощо).

7. Інформаційні послуги – надання інформації, необхідної для вирішення складної життєвої ситуації (довідкові послуги); розповсюдження просвітницьких та культурно-освітніх знань (просвітницькі послуги); поширення об'єктивної інформації про споживчі властивості та види соціальних послуг, формування певних уявлень і ставлення суспільства до соціальних проблем (рекламно-пропагандистські послуги) [3].

Корисним фактором соціалізації, адаптації молоді, позбавленої батьківського

піклування, в умовах соціального гуртожитку є створення виховного соціального середовища, яке є необхідною та обов'язковою умовою соціалізації особистості [5]. Прикладом проблем з адаптацією вихованців соціального гуртожитку є результати дослідження, проведеного у комунальному закладі «Обласний соціальний гуртожиток для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування» Житомирської обласної ради. Створення умов для соціальної адаптації є передумовою успішної підготовки до самостійного життя в майбутньому. Високий рівень адаптації виявлено у 10% опитаних, середній рівень – у 60%, а низький рівень адаптації – у 30%. Таким чином, значний відсоток мешканців соціального гуртожитку має середній рівень адаптації до нового соціокультурного середовища. Особливість середнього рівня адаптації полягає у замкнутості у відносинах з іншими, взаємодії з оточенням, але певній скритності у діях, сумлінному виконанні певних завдань, товариськості. Для високого рівня адаптації характерна особиста задоволеність, взаємодія з оточенням, прийняття та причетність до певного середовища, легке входження у новий колектив. Низький рівень адаптації характеризується замкнутістю, негативним ставленням до оточення, переважно пригніченим настроєм та скритністю у вираженні почуттів. Щодо типів адаптації, то адаптивний тип серед мешканців соціального гуртожитку було виявлено у 18% опитаних, конформний тип – у 22%, інтерактивний тип – у 10%, депресивний тип – у 30%, а відчужений тип – у 20%. Отже, значний відсоток мешканців соціального гуртожитку має депресивний тип адаптації, що характеризується дисгармонійністю особистості, замкнутістю, почуттям провини за минулі події, нереалізованістю власних здібностей, пов'язаною з неприйняттям себе та інших, почуттям пригніченості, спустошеності та ізолюваності. Ця інформація має допомогти соціальним працівникам сприяти більш ефективному адаптуванню в новому соціокультурному середовищі мешканців соціального гуртожитку, виявити труднощі та знайти шляхи їх подолання.

Варто періодично проводити такі дослідження і в результаті розробляти та втілювати програму підтримки дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, у соціальному гуртожитку, яка буде спрямована на всі важливі аспекти спілкування, вирішення конфліктів, визначення ними себе як особистості, правильний вибір своєї поведінки та знання своїх прав. Основною метою і завданнями такої

програми є підтримка дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, у соціальному гуртожитку щодо їх соціальної адаптації. Зокрема, це – формування високого рівня адаптації; розвиток спілкування у соціальному середовищі; формування активної життєвої позиції шляхом корекції самооцінки; стабілізація емоційного стану; виявлення інтересів, потреб у різних сферах діяльності; формування відповідних поведінкових дій у різних ситуаціях. Важливим також є дотримання принципів її реалізації, таких як гуманізм, демократичність, толерантність, урахування конкретних умов життєдіяльності особистості, стимулювання її соціальної активності, добровільність та конфіденційність. Необхідно використовувати різноманітні методи та форми роботи.

Важливим моментом успішної соціалізації молоді, позбавленої батьківського піклування, є проведення самими вихованцями соціального гуртожитку занять у малих групах зі своїми однолітками: проведення тренінгів спілкування, бесід, дискусій, у процесі яких молоді люди більше пізнають один одного, набувають навичок безконфліктного спілкування, формують позитивну «Я-концепцію» [2]. Як варіант взаємозв'язку із соціумом рекомендованим може бути залучення вихованців соціального гуртожитку до добровільної соціально корисної волонтерської діяльності. Ця діяльність спрямована на цілі, що виходять за межі групових, вона орієнтована одночасно і на процес, і на результат та сприяє формуванню навичок позитивного спілкування і громадської позиції молодої людини. Якщо на початковому етапі такої діяльності мотиви її учасників більш індивідуалізовані або спрямовані на групу, то пізніше, у процесі діяльності, вони стають більш широко соціальними, спрямованими на інших, іноді навіть незнайомих людей. Особистість формується в діяльності, і саме волонтерська діяльність визначає світогляд молодої людини, її ставлення

до себе та інших, до праці. Як результат, у спільній суспільно корисній діяльності відбувається становлення соціально відповідальної поведінки [5, с. 52].

Отже, соціальним працівником разом із іншими співробітниками має проводитися така робота, щоб по закінченні кінцевого терміну перебування дитини у соціальному гуртожитку вона набула навичок самостійного обслуговування та пристосування до самостійного життя, установки на відповідальне батьківство, професійних навичок, а також була працевлаштована, знала свої права і обов'язки. Перспективною є плідна робота у цьому напрямі, удосконалення програми підтримки дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, у соціальному гуртожитку щодо їх соціальної адаптації.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Безпалько О.В. Соціальна педагогіка : схеми, таблиці, коментарі / О.В. Безпалько. – К. : Центр навчальної літератури, 2009. – 208 с.
2. Лукашевич Л.П. Соціалізація. Виховні механізми і технології : навч.-метод. посіб. / Л.П. Лукашевич. – К. : ІЗМН, 1998. – 112 с.
3. Наказ Державної соціальної служби для сім'ї, дітей та молоді від 26.11.07 р. № 61 «Про затвердження Інструкції з обліку роботи з дітьми-сиротами та дітьми, позбавленими батьківського піклування, віком від 15 до 18 років, а також особами з числа дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, віком від 18 до 23 років, які перебувають у соціальних гуртожитках» / Організаційно-методичне забезпечення діяльності закладів соціального обслуговування. Соціальний гуртожиток // Інформація і право. – 2007. – № 4. – С. 113–145.
4. Соціальна педагогіка : мала енциклопедія / за заг. ред. проф. І.Д. Зверєвої. – К. : Центр учбової літератури, 2008. – 336 с.
5. Соціальна підтримка сиріт : Інформаційно-методичний бюлетень Українського державного центру соціальних служб для молоді / упоряд. І.Б. Іванова, І.Д. Зверєва. – К. : Центр навчальної літератури, 1996. – № 2. – С. 52.